

R E S S E N Y E S

JORDI BOLÒS i VÍCTOR HURTADO,
Atles del comtat de Girona (785-993),
Barcelona, Rafael Dalmau Editor
(col. Atles dels comtats de la
Catalunya carolíngia), 2000, 101 p.

La publicació de l'*Atles del comtat de Girona* segueix els trets bàsics de la col·lecció, de la qual és el tercer volum, després dels de Besalú i Empúries-Peralada, que han estat confeccionats pels mateixos autors. En conseqüència, hem de destacar en primer lloc el gran predomini de la cartografia, amb uns mapes de disseny clar i de grafia entenedora. Els més grans, el de dominis i el topogràfic, estan fets a escala 1:100.000 i subdividits en sis fulls, mentre que la resta, més petits, són d'escala diverses segons la quantitat i les característiques de les dades que contenen. Hi trobem molta informació succinta, que és especialment abundant en el mapa de dominis i que podrem desxifrar seguint els signes convencionals o anant als índexs de la darrera part del llibre.

Acompanyen als mapes diversos textos contextualitzadors i explicatius, des d'una repassada per l'entorn físic i històric fins a comentaris de temes diversos, com la topònimia, els dominis comtals o les possessions dels monestirs, entre els quals farem esment del de Santa Maria d'Amer, que tingué possessions per tota la vall del Ter, des de Susqueda fins al mar, però sense deixar de banda altres cenobis històricament molt lligats a la nostra comarca com el de Sant Feliu de Guíxols i el de Sant Pol de Mar. Tot plegat configura una visió general prou entenedora que es completa amb alguns temes concrets, com una descripció del terme d'Arbúcies, amb una sèrie de topònims molt interessants; el patrimoni del noble Guilmon, que al segle X tenia diverses pro-

pietats a la vall del Llémena i del Ter; o la liquidació d'un extens domini comtal que comprenia la Vall d'Aro, Tossa i Llagostera. Aquests temes, que van acompanyats també de mapes i plànols, incrementen notablement l'interès i la qualitat del treball.

Queda, això sí, la sensació que s'haurien agraït referències bibliogràfiques i documentals més completes, una mica més d'atenció a l'arqueologia, molt important per a un període històric encara massa fosc, i sobretot no deixar d'esmentar les grans llacunes existents en el coneixement d'aquests segles ni la incertesa de moltes de les informacions de què actualment disposem. Són aquestes unes mancances que en absolut redueixen el mèrit i la utilitat inqüestionable de l'atles, però que comporten una visió un pèl massa tancada i resolta d'una etapa històrica en la qual resta encara molt per fer.

L'obra és, malgrat això, un bon compendi de la informació avui disponible sobre els segles IX i X a un territori que comprèn les actuals comarques del Gironès, la Selva, l'Alt Maresme i una bona part del Baix Empordà i que prefigura d'una manera admirable el que acabaria essent al cap de ben pocs segles l'àmbit històric i geogràfic selvatà. No ens constarà gaire adonar-nos, fins i tot amb una simple observació general dels mapes, de quina manera aquest atles ajuda a entendre els orígens històrics de la nostra comarca.

Joan Llinàs i Pol

MIQUEL BORRELL I SABATER,
El segle XVIII, Santa Coloma de Farners,
Ajuntament de Riudarenes
(col. Riudarenes ahir, ara i sempre, 1),
2000, 95 p.

No és una tasca gens fàcil esbossar el retrat d'una comunitat rural al llarg del segle XVIII sense caure en el parany del re-

cull d'anècdotes fornit per una documentació que en aquesta etapa històrica és ja força abundant i variada o, a l'inrevés, no passar d'un treball acadèmic, fred i ple de dades, llistats i gràfics. El segle XVIII ha estat a vegades injustament menystingut en els treballs d'història local perquè és un segle lleig, en què el país surt derrotat d'una guerra devastadora i en què s'imposa un absolutisme decadent (el famós Antic Règim a les portes de la seva crisi final). Tanmateix, per proximitat, en tenim moltes dades i ens ofereix la possibilitat d'estudiar-lo amb plenes garanties de rigorositat històrica i, alhora, d'oferir-lo al públic interessat sota la forma d'un retrat considerablement complet, proper i intel·ligible d'una època que, a primer cop d'ull, ens sembla ja massa allunyada segles enllà.

Miquel Borrell, historiador especialitzat en aquest període, ha emprès en aquest volum la tasca d'estudiar d'una manera íntegra les parròquies de Riudarenes i l'Esparra (que conformen l'actual municipi) al llarg del segle XVIII. Amb un detallisme cuidat, l'obra aconsegueix al llarg de les seves noranta-cinc pàgines donar-nos una imatge general i sense fissures de la Riudarenes setcentista, de cara al professional precisa i farcida de dades, de cara a l'interessat clara i distreta, i de cara a qualsevol lector ben contextualitzada i amanida amb nombroses cites textuais i esdeveniments concrets i precisos molt il·lustratius.

Es comença amb les malvestats de la Guerra de Successió i dels seus resultats funestos, que van marcar profundament la vida dels riudarenencs del segle XVIII. De bon primer es destaquen els problemes amb l'obligat allotjament i manteniment dels exèrcits contendents, i després amb els canvis en el govern local, que es van traduir en una pèrdua important de les quotes de relativa democratització amb què fins aleshores s'havien governat els pobles en favor d'una major força de la

noblesa i, alhora, de l'aparell administratiu del regne (cadastre, quintes, etc).

La guerra també aportà deutes importants en l'economia municipal que, sumats a la pobresa estructural a què el sistema econòmic condemnava una bona part de la població i a la pobresa conjuntural de males anyades o desastres naturals, ofereixen una imatge prou explícita dels problemes amb què s'havien d'enfrontar quotidianament els riudarenencs de fa dos segles. Malgrat tot, és una època d'augment demogràfic, de creixement dels nuclis urbans (nous carrers, noves cases), d'ocupació de terres fins aleshores incultes, d'aplicació de noves tècniques agrícoles i de nous conreus, que anuncien un creixement que al segle següent esdevindrà imparable.

Els protagonistes d'aquests fets treuen el cap repetidament en el llibre que tenim a les mans per il·lustrar el seu capteniment i fer-nos molt proper aquest segle XVIII que ens sembla a vegades tan inabastable. Ja hem parlat de la pobresa i dels problemes econòmics, però també trobem la gent associada en confraries, les processons populars massa "lleugeres" que desplauen al rector, un metge i un cirurgià enfrontats per una qüestió de competència professional, una disputa que va durar anys entre el rector i el govern local, i tants i tants altres casos farcits de les petites rivalitats i dels enfrontaments d'interessos de les persones o dels grups socials i professionals que, també al segle XVIII, caracteritzaven la societat humana.

És, en definitiva, un bon llibre, complet, rigorós i, alhora, entretingut i molt il·lustratiu, amb el qual podem dir que Riudarenes entra en el món de la investigació i la publicació d'estudis monogràfics locals per la porta gran.

Joan Llinàs i Pol

MIQUEL BORRELL I SABATER,
*L'ensenyament a
Santa Coloma de Farners. 1700-2000*,
Santa Coloma de Farners,
Ed. de l'autor, 1999, 282 p.

El dia 22 d'octubre de 1999 vam presentar a Santa Coloma de Farners un nou treball de Miquel Borrell. Una sala plena a vessar de membres del col·lectiu de pares, mares i mestres de les escoles públiques i privades de la ciutat ens acompanyaven. L'obra va tenir un acolliment fervorós en aquest sentit, i crec que també l'ha de tenir en tots els sentits, encara que sempre es pot trobar aquell aspecte a millorar, no cal dir-ho. Però és una aportació de primer ordre que Santa Coloma necessitava.

L'ensenyament a Santa Coloma de Farners 1700-2000 no és una feina feta d'un sol impuls, encara que sí que ho és la darrera embranzida; des del temps d'estudiant Miquel Borrell anava recollint dades per a un treball extens sobre l'educació a Santa Coloma. Ara, la visita a diversos fons arxivístics ha enriquit molt aquest treball en la seva plasmació definitiva, sobre el paper.

El llibre s'estructura en cinc grans blocs: el segle XVIII i XIX; el segle XX; l'educació secundària i altres estudis (el professional, el forestal); les escoles unitàries de Castanyet, Sant Pere Cercada i Cladells, l'escola d'adults i la llar d'infants; i l'escola actual des del final dels anys setanta. Així, té l'encert, d'una banda, de treure el nas a l'any 2000 i manifestar un compromís ferm amb la realitat i la població tal com és ara i com hauria d'evolucionar en el futur immediat (la necessitat d'una nova escola, per exemple, o els reptes del que anomenem *la multiculturalitat*, sense definir-la gaire), però, d'altra banda, també aporta (és el seu vessant històric i el seu objectiu bàsic) molta informació ordenada i analitzada sobre les diverses institu-

cions educatives que han tingut vida a Santa Coloma, i encara sobre els esforços, molts cops fracassats, per disposar de determinats nivells d'educació a la ciutat (el batxillerat paradigmàticament, que va obrir-se primer a Amer, com ens ha recordat el llibre també recent de Joan Sala).

La distància entre les necessitats i els recursos recorre tot el dilatat lapse històric a què el llibre es dedica (1700-2000), tant en les empreses o iniciatives de l'àmbit públic com en les privades. Les dades que faciliten revelen una recerca exhaustiva als arxius locals i provincials, especialment la que fa referència a les Junes d'Instrucció Primària, institucions d'un gran interès si es vol seguir la història de la extensió de l'ensenyament públic al nostre país. Igualment l'autor ha treballat en l'exploració dels fons de les diverses congregacions religioses que una hora o altra s'han instal·lat i han exercit el magisteri a la capital selvatana. Tot plegat fa d'aquest llibre una obra, no sols molt ben documentada, sinó amena, que aconsegueix mantenir l'atenció tant del lector local, interessat més pel present i el passat immediat, com de l'estudiós que hi cerca dades comparatives i confirmacions de pressupòsits més generals.

Per dir-ho, finalment, en poques paraules, moltes coses de les que han passat i passen avui dia a Santa Coloma (i a moltes altres poblacions) s'expliquen en part a partir dels viaranyos més o menys tortuosos, més o menys feliços que hi ha tingut l'educació de la seva gent. L'assoliment d'uns determinats nivells d'instrucció és a la base de les preses de consciència sobre moltes aspectes de millora de la vida col·lectiva i d'avanç en la situació social de més o menys igualtat, de més o menys progrés per a tots, i no únicament per a unes determinades classes socials, que ja podien donar educació de qualitat al seus membres.

Un estudi sobre l'educació, com ara aquest, és sempre una narració de les tensions entre la pobresa de recursos i les ne-

cessitats educatives, però també és una història dels professionals de l'educació i de la seva vida i les seves dificultats per subsistir en molts moments històrics; ens ha de parlar, i aquí es fa, dels plans d'estudis i dels models pedagògics de cada moment, de l'alafabetització lenta de la població majoritària el segle XIX i primeries del XX i de la gratuïtat o no gratuïtat de l'ensenyança. En definitiva, és una història de les persones, molt pròxima a l'experiència viscuda o patida o enyorada per pràcticament tothom, a partir d'un determinat moment.

El llibre de Miquel Borrell, essent com és tot això que diem, en realitat explorada o en aproximació intuïda, és una aportació molt seriosa a la comprensió de l'actualitat de la seva ciutat natal, que serà útil per a síntesis més generals sobre l'educació a Catalunya en aquest període.

Narcís Figueras Capdevila

*Cinquenes Jornades d'Arqueologia
de les Comarques de Girona,
Olot, Generalitat de Catalunya /
Museu d'Arqueologia de Catalunya /
Universitat de Girona / Diputació
de Girona / Ajuntament d'Olot /
Consell Comarcal de la Garrotxa /
Museu Comarcal de la Garrotxa,
2000, 360 p.*

Els dies 12 i 13 de maig del 2000 se celebrà, aquesta vegada a Olot, una nova edició de les biennals –i ja plenament consolidades– Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona, on es donen a conèixer als professionals i als interessats les novetats arqueològiques del darrer bienni, en aquest cas els anys 1998 i 1999. El nombre de comunicacions publicades a les actes és de 91, un veritable rècord, 19 de les quals corresponen a l'àmbit selvatà.

A la prehistòria pertany l'excavació efectuada a la necròpolis d'incineració del Pi de

la Lliura (Vidreres), una important descoberta que, de moment, ha proporcionat vint enterraments, alguns amb aixovar, pertanyents a l'edat del Bronze. Pel que fa al món ibèric, han continuat les excavacions al poblat de Montbarbat i s'han descobert i excavat sitges al Camp de l'Arrencada (Cassà), durant el seguiment de les obres de la variant de la carretera de Sant Feliu, i als Marges de can Torrelles (Riudarenes).

L'època romana compta amb la represa, per part d'un equip vinculat a la Universitat de Girona, de les excavacions a la vil·la del Mas Carbotí (Tossa), després de catorze anys d'inactivitat, uns treballs encara avui en procés, que en la seva primera fase han servit per redocumentar les estructures i revisar les seves funcions i la seva cronologia. També destaca la finalització de les campanyes a l'Hort d'en Bach (Maçanet), on s'ha posat en evidència la gran extensió de l'edifici baiximperial i les profundes remodelacions que va sofrir en època medieval i moderna. Finalment s'esmenten unes prospeccions a Tossa, amb la documentació de nous jaciments (Vinya d'en Sintoi, Can Sans, Puig de Serra des Rei, Puig dels Brucs de Sant Benet, Puig Pollastres...), i un seguiment d'obres al nucli urbà de Caldes, que ha proporcionat un petit conjunt de materials.

D'època altmedieval hem de fer esment de dues troballes d'un gran interès. Una s'ha efectuat a Can Pelet Ferrer (Llagostera) durant el seguiment de les obres de millora de la carretera de Tossa, i estava formada per un seguit de fosses amb materials datables entre els s. VII i IX, que podrien indicar l'existència en aquell indret d'un hàbitat fins ara totalment desconegut. L'altra troballa ha tingut lloc a la Torre de la Mora (Sant Feliu de Buixalleu), on s'ha descobert que la torre del s. IX estava fonamentada sobre les restes d'una d'època romana, bastida amb carreus encoixinats.

Pel que fa a l'època medieval plena cal esmentar les excavacions realitzades en dos castells: Torcafelló i Montsoriu. Pel que fa al

primer, s'hi ha documentat la torre mestra i part del recinte sobirà, fins aleshores inèdits, que van estar en funcionament entre els s. XI i XIII. A més, hi ha evidències d'una ocupació romana d'època d'August i una altra de baiximperial, destruïdes per les obres del castell medieval. A Montsoriu han continuat els treballs endegats pel Museu Etnològic del Montseny-la Gabella, entre els quals destaquen els del pati d'armes i els efectuats a la capella romànica de Sant Pere, dels segles XII-XIII, que fou substituïda per la capella gòtica que avui coneixem i transformada en una estança més del castell baixmedieval.

Completen les novetats d'època medieval i moderna un seguit de petites intervencions amb descobertes molt limitades: un sondeig al nucli urbà de Blanes, que ha permès documentar una petita part de la muralla de la ciutat; quatre sitges trobades a can Simon (Santa Coloma) durant les obres de construcció del polígon industrial; una intervenció al claustre del monestir de Breda; una premsa d'oli o de vi del segle XVII al carrer Verge Maria de Santa Coloma; i dos forns, probablement moderns, l'un a la carretera d'Hostalric (Maçanet), dedicat a coure teules, i l'altre a can Giverola (Tossa), destinat a la fabricació de carbó vegetal.

Finalment, cal fer esment de les novetats aportades gràcies a la finalització de l'inventari del patrimoni històric, artístic i arqueològic de la Selva i a la realització del mateix al Gironès. A banda de la revisió i actualització d'alguns jaciments coneguts d'antic, hem de destacar noves troballes, com la torre del Castell Vell (Brunyola), l'hàbitat medieval del Turó d'en Bosc (Osor), la vil·la romana dels Camps de Grions (Sant Feliu de Buixalleu), l'església romànica de Sant Pere de Fornils (Susqueda), les sitges de Can Roure (Bescanó) o els possibles fons de cabana de la Pineda del Rector (Llagostera), entre d'altres.

El balanç, en general, és optimista, especialment si el comparem amb el d'altres edicions de les jornades, on la Selva mai

havia passat de vuit jaciments publicats. Tanmateix, si hi parem prou atenció, veurem que la majoria són petites intervencions, fruit d'actuacions d'urgència que no responen a cap programa d'investigació ni van més enllà del que és legalment necessari, és a dir, salvar allò que les obres altrament haurien de destruir. Només les intervencions a Montbarbat, Montsoriu, Maçanet de la Selva i Tossa es realitzen seguint programes de més volada i, tot i així, responen a plantejaments de caire estrictament local. De bell nou, doncs, hem de reclamar des d'aquí la realització (i sobretot el patrocini) de projectes d'investigació més complets i ambiciosos, que permetin documentar i divulgar els diferents jaciments dins del seu context històric general, com a mínim a nivell de comarca, si no superior. Mentre això no sigui un fet, continuarem coneixent el passat més reculat de la Selva a base de pedaços desestructurats i d'intervencions d'urgència massa aïllades i parcials que, a banda de ser totalment incomplets i insuficients, deixen a les fosques àmplies zones de la comarca com el nord i l'oest, i obliden llargues etapes històriques com la prehistòria.

Joan Llinàs i Pol

JORDI COLLELL i CARMEN ESCUDÉ,
El dir de la gent. Històries, contes i rondalles de la vall de Riells de Montseny,
Riells i Viabrea, Ajuntament de
Riells i Viabrea, 2000, 123 p.

Aquest llibre, amb pròlegs de Max Cahner i del regidor de Cultura, Josep Montsant, recull d'una forma sistemàtica tota la tradició oral existent a la vall de Riells de Montseny. Sembla un tòpic, però en certs aspectes és veritat: aquells municipis que tenen abundor de muntanyes i boscos són molt rics en llegendes, tradicions i contes. I és que les bruixes, les dones d'aigua, els llops i altres éssers fantàstics tenen predilec-

ció per les boscúries, llocs adients per amagar-se i per sortir quan menys t'ho esperes.

Els autors, Jordi Collell i Carme Escudé, han agrupat les llegendes i tradicions en els següents apartats temàtics: l'infantament; l'amor; la malaltia i els remeis; la por; bruixes; dones d'aigua; llops i feristeles; el bosc; tresors i diners; la mort i altres. Cal advertir que, de fet, no tot són contes i llegendes, sinó que hi ha una part que podríem considerar de tradicions i costums com l'apartat de les malalties i els remeis, o la secció de diversos, al final del llibre, que és un recull variat on es parla, entre altres coses, de la mort de porc, del Salpàs o de les bromes que es feien per Nadal. Per finalitzar cal afegir que els dibuixos que il·lustren el llibre són dels mateixos autors i que hi ha un bonic mapa titulat "Camins de llegenda" on apareixen tots els indrets i les masies esmentats en els contes i llegendes.

Xavier Pérez Gómez

GEMMA FONT, JOAQUIM MATEU,
SANDRA PUJADAS, JORDI TURA
i JOSEP MANUEL RUEDA,
El castell de Montsoriu, Arbúcies,
Consell Comarcal de la Selva /
Museu Etnològic del Montseny
la Gabella, 2000, 67 p.

L'extraordinari conjunt monumental del castell de Montsoriu va retornant a la història des que l'any 1993 s'hi van iniciar les excavacions arqueològiques sistemàtiques. Gestionat per un patronat constituït pels diversos ajuntaments de la zona (Arbúcies, Breda, Riells i Viabrea i Sant Feliu de Buixalleu), el Consell Comarcal, la Diputació, la Generalitat, l'antic propietari i diversos particulars a títol personal, s'encarrega de les investigacions un nodrit equip vinculat al Museu Etnològic del Montseny-la Gabella, d'Arbúcies, els components del qual signen aquesta publicació, la prime-

ra que ha generat la gestió del monument i l'avenç de les excavacions.

El llibre constitueix, de fet, la presentació al públic del propi castell de Montsoriu, que fins fa pocs anys s'enrunava, abandonat, al cim d'una talaia privilegiada sobre les terres de l'antic i extens vescomtat de Cabrera, que ell mateix centrava. És una obra de poca extensió, que utilitza un llenguatge planer i que tracta amb rigor extrem l'aplec de dades que, avui per avui, en l'estat actual dels coneixements, ens pot oferir el castell. El text s'acompanya amb abundant informació gràfica (fotografies antigues i actuals, diversos plànols i algunes reconstruccions molt explicatives), un annex i un petit vocabulari de termes especialitzats indefugibles.

Malgrat la subdivisió en capítols diversos, l'obra té dues parts ben diferenciades. La primera ens aplega tota la informació general disponible sobre el castell: la situació del monument, una petita digressió toponímica (d'on ve el nom de *Montsoriu*?), un recull de llegendes i un recorregut històric general que comença amb una antiga ocupació ibèrica, continua pels orígens del castell a l'albada del feudalisme, repassa el creixement dels s. XII i XIII i l'esplendor del magnífic castell gòtic, s'atura a explicar-nos la seva funció política, militar i administrativa, i clou amb la decadència i l'abandó dels segles moderns.

La segona part, molt més descriptiva, a banda de la mateixa presència física de la fortificació compta amb les valuoses aportacions de set anys d'excavacions arqueològiques. Comença amb les tres capelles successives: la preromànica (una agradable sorpresa arqueològica), la romànica i la gòtica. Ve a continuació una descripció general del monument, distribuït en tres recintes (recinte sobirà, pati d'armes i recinte jussà); destaca especialment el segon, on les investigacions han posat al descobert el porticat, part de la pavimentació i un elaborat sistema de recollida d'aigües, que mor a

la gran cisterna que hi ha al mig del pati. Segueixen diversos esments que fan referència a diverses troballes arqueològiques (ceràmica, reconstrucció del paleoambient, arqueozoologia...) i, finalment, una detallada descripció de l'evolució arquitectònica del castell al llarg de tota la seva història.

Com dèiem, es tracta, doncs, d'una eina de divulgació molt útil, pensada per al gran públic i feta amb rigor per un equip de bons professionals, un llibre que comença a situar el castell de Montsoriu –*un dels bells e dels nobles del món*, en paraules del gran cronista Bernat Desclot reproduïdes a la cita inicial–, en el lloc que la seva història reclama i, el que és més important, ens deixa l'agradable sensació que la feina, encara avui inacabada, continua d'una manera periòdica i sistemàtica i que en els propers anys ens reportarà, no en tenim cap dubte, moltes novetats.

Joan Llinàs i Pol

JAUME FUGAROLAS MASÓ,
Gaserans, anys 50: tal com érem. Vida, treball i tradicions d'un poble de pagès,
St. Feliu de Buixalleu, ed. de l'autor /
Palahí AG, abril 2000, 366 p.

L'abril del 2000 es va presentar el treball de Jaume Fugarolas sobre la vida pagesa dels anys 50 a Gaserans (municipi de Sant Feliu de Buixalleu), que sens dubte recull molts aspectes immutables de segles enrera i també les primeres innovacions tècniques i els primers canvis que feien pronosticar el trasbals de la vida rural que després s'ha viscut. Veí de Gaserans, preocupat per la pèrdua de la memòria de les coses i de les persones, més que res més, lector constant i escriptor de temps, ha dedicat hores a la recerca de la fotografia i dels detalls, a la conversa amb els més grans del rodal, a la recollida d'esments i referències del seu poble... en la línia que moltes publicacions locals fan.

En aquest cas, però, ha tingut també el neguit de trobar ressons que el poguessin ajudar. Cal dir que Jaume Fugarolas va voler tenir (crec que s'ha de dir així) el suport de l'historiador bredenc Jordi Goñi. Tots dos van tenir l'amabilitat de deixar-me llegir l'original i acceptar les meves puntualitzacions en alguns aspectes formals; igualment van fer amb J. M. Rueda, de la Gubella d'Arbúcies. Tot plegat va ajudar a matisar algunes coses, certament. Però sobretot, ens va fer adonar als qui llegíem aquell treball fotocopiat de la gran riquesa de detalls que aportava, del valor del que recopilava i salvava de la desaparició, vam poder tastar un estil pastat de les lectures planianes i d'altres memorialistes... És un text que us arrossega i que no podeu deixar de llegir.

Fugarolas ha escrit unes autèntiques memòries col·lectives, que se centren en la casa i família on va néixer i viure, però que mica en mica abracen tota la comunitat.

El llibre es distribueix en quatre grans capítols i uns "Darrers apunts", a més d'uns apèndixs i índexs onomàstic i temàtic molt útils per servir-se d'una obra extensa i densa com aquesta. Els capítols tenen títols ben eloqüents: *Can Mateu: la casa on vaig néixer*, *Homes, terres i masos: les formes de vida*, *El pas de l'any* i *Un tomb per Gaserans*. No necessiten cap comentari. S'hi exposa amb claredat, i de vegades amb un to literari que no desdiu, la manera de viure, el tomb de les estacions, les collites i altres feines de pagès, s'hi recuperen i descriuen els veïnats i camins... Els apèndixs es dediquen –amb alguns textos encarregats a altres persones– a tractar personatges o aspectes rellevants (un rector recordat, aquell mestre que varen tenir, el ball del Tirabou de Gaserans, etc.) que no havien trobat lloc en el decurs del text.

Es tracta, doncs, d'un pou d'informació, molt ben il·lustrada (fotografies i els dibuixos de Víctor Revilla), que posa Gaserans al mapa, diríem, de la bibliografia local i comarcal. És, això sí, enciclopèdic,

és "el llibre" de Gaserans retratat als anys 50; amb tot el que això té d'avanatge i d'inconvenient. Acompleix una missió, sovint allunyada de la història com a disciplina professional, i pròxima a la construcció de la memòria col·lectiva o al sentiment de comunitat. Amb tot, l'historiador hi trobarà dades precioses, sobretot per comparar amb altres indrets, per fer la radiografia dels anys 50 més completa, més real.

Narcís Figueras Capdevila

SALVADOR GENÍS I BECH,
En defensa de l'ensenyament en català.
Articles pedagògics i altres escrits
(a cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas;
pròleg de Joan Ferrer), Barcelona,
Fundació Pere Coromines
(col. Biblioteca de ciències humanes, 1),
2000, 557 p.

SALVADOR GENÍS I BECH,
Defensor de l'ensenyament en català.
Pineda de Mar, Ajuntament de
Pineda de Mar, 2000, 16 p.

El 4 de novembre va tenir lloc a Pineda de Mar, localitat on va residir els darrers anys de la vida, un acte d'homenatge al pedagog Salvador Genís i Bech. S'hi va inaugurar una exposició, de la qual és testimoni el fulletó que també indiquem, i s'hi va presentar el llibre que conté el textos pedagògics i altres escrits de Genís, a càrrec de Josep Ferrer i Joan Pujadas, que ja ens han ofert en els darrers temps diverses aportacions significatives al nostre patrimoni cultural des de la Fundació Pere Coromines, de Pineda de Mar, que presideix Max Cahner i que té la missió de continuar l'obra de Joan Coromines. A l'acte hi assistir el director general de Política lingüística Lluís Jou i els alcaldes de diverses poblacions vinculades a Genís (la Jonquera, Sarrià de Ter i Pineda).

El llibre conté, com explica Joan Ferrer en el pròleg ("Educació, llengua i país en l'obra de Salvador Genís"), "l'obra dispersa –pedagògica, crítica i polèmica i literària– de Salvador Genís i Bech (la Jonquera, 1841-Pineda de Mar, 1919) i permet descobrir l'enorme talla intel·lectual d'un personatge que fins ara era considerat, en el coneixement col·lectiu adquirit, reflectit en les enciclopèdies, com un obscur mestre que va escriure *El auxiliar del maestro catalán en la enseñanza de la lengua castellana* (1869) i *Lectura bilingüe* (1900)." Es tracta, doncs, del primer estudi biobibliogràfic seriós dedicat al personatge, "el primer pedagog de la Renaixença", i a les seves idees "que sorprenen per la modernitat", i que ens ofereixen la pintura d'un país irrecuperable ja, en què els nois de les escoles no podien, per més esforços que fessin, comprendre res del que el mestre els deia, si aquest se'ls adreçava, com estava obligat a fer, en la llengua castellana que ells desconeixien completament. L'obra de Genís i Bech fou una reacció a l'aplicació de la llei Moyano (1859) que implantava l'escola obligatòria i en castellà a totes les poblacions d'almenys 500 hab. Els mestres conscients d'aquella Catalunya en què el català encara malvivia en l'educació infantil i primària van notar de seguida la pressió de l'Estat i només alguns hi van reaccionar. Genís fou un d'ells, combatiu i exigent.

Ara, amb l'estudi que ressenyem, podem disposar d'uns apunts biogràfics complets i d'una cronologia molt útils per a conèixer la seva peripècia personal (mestre, secretari d'ajuntament, mestre de nou, escriptor d'articles, redactor de llibres d'ensenyament...), però sobretot tenim a l'abast el sucós contingut dels seus textos, tant en prosa com en vers. La prosa crítica i periodística és el que més cal valorar, certament. I el vessant polèmic encara més: la defensa d'una escola per a Catalunya que

no desterrí la llengua pròpia. Com bé diuen els mateixos autors del treball, molts textos d'aquell moment, ja tan reculat en el temps, semblen escrits en diaris d'avui dia, i això deu voler dir alguna cosa respecte a la situació social i política de la llengua.

Els editors han distribuït els textos assagístics entre "Articles de pedagogia i llengua" i "Recensions, polèmiques i altres escrits" (la major part del volum), publicats en diverses revistes del magisteri, però no negligeixen altres escrits en prosa (literaris, molt pocs) ni els seus versos, amarats d'estètica romàntica. Completen encara el volum la bibliografia de Genís (incloses les traduccions) i uns útils índexs de noms i de mots comentats pel mestre. L'edició és pulcre i rigorosa com ens té acostumats la Fundació Coromines i l'editor Curial. Ens felicitem un èpoc més de poder tenir, en l'àmbit del nostre rodal comarcal, una altra iniciativa d'abast nacional i de qualitat contrastada (com els treballs del Centre d'Estudis Salvador Espriu, d'Arenys, per exemple). Es tracta d'iniciatives que no oblidem l'arrelament al territori, ans al contrari, s'hi afermen per esdevenir més àmpliament compartides i generals.

En aquest cas, la història de l'educació a Catalunya i la història social de la llengua catalana al segle XIX i primeries del XX són disciplines directament concernides per aquest treball i poden estar d'enhorabona: el panorama escolar i sociolíngüístic d'aquest moment històric queda més aclarit, més nítid, almenys en alguna banda, i podem disposar-nos, com hem dit tantes vegades, a estudiar amb detall molt altres casos de mestres-escriptors conscients, que n'hi ha, i que ens ajudaran a fer el panorama no sols més nítid, sinó més complet.

Narcís Figueras Capdevila

ELISEU PEIDRÓ RAMI,
*Arquitectura romànica
religiosa de la Selva*, Barcelona,
Unió Excursionista de Catalunya,
2000, 89 p.

En la línia més genuïna de l'excursionisme (interès pel paisatge i per les manifestacions culturals), Eliseu Peidró Rami ha anat recorrent durant anys diversos indrets del país i fotografiant les edificacions romàniques. Així ha engrossit considerablement l'Arxiu de Romànic de la Unió Excursionista de Catalunya de Sants, entitat de la qual forma part i que li deu un esforç que poc a poc va esdevenint més compartit amb la publicació de treballs com aquest.

Ara –i no és pas el primer cop– es decideix a difondre en una obra impresa el resultat de la seva arreplega de dades i imatges. Ja en els orígens de l'excursionisme Leandre Pons (ho recull F. Roma en *Història social de l'excursionisme català*, 1996), fundador de l'Associació d'Excursions Catalana, definia així els excursionistes: "en la lluita entre la naturalesa que oculta los seus secrets i la ciència empenyada en descobrir-los, representen l'esquadra exploradora, la secció d'espionatge de l'exèrcit científic". En el cas que ens ocupa, cal que afegim a les meravelles de la natura, els tresors de la cultura, més concretament els testimonis de l'arquitectura religiosa d'època romànica.

Les manifestacions romàniques de la Selva són modestes en el seu conjunt, però que tenen alguns exemplars d'un gran interès, com ara els monestirs de Breda o d'Amer o la canònica de Sant Pere Cercada. Hi ha, però, vestigis romànics més o menys visibles en moltes esglésies i esglésioles, i en d'altres es pot suposar l'existèn-

cia d'alguna edificació anterior que deduïm de la documentació escrita que se'n conserva.

Al costat del recull de dades que Peidró ens ofereix, cal tenir a mà altres obres de consulta per fer-se una idea del que va ser i com va rutllar l'etapa històrica que va veure néixer i consolidar-se el romànic. El recent *Atlas del comtat de Girona*, de Jordi Bolòs, dins la sèrie d'*Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia* (R. Dalmau, ed., 2000), per exemple, és de molta utilitat, així com altres obres de gran abast que recullen el conjunt de l'arquitectura romànica, eclesiàstica o civil. El repte de l'obra que comentem és que aspira a ser completa en el seu camp i ens informa sobre accessos i camins: l'excursionista s'hi ha desplaçat personalment, és clar, per treure'n les fotografies.

Certament, el romànic va despertar en els primers excursionistes, enduts per la idea romàntica del catalanisme naixent, un interès molt viu. Entrava en el conjunt de coses dignes de veure que se sentien cridats a fer conèixer. Les primeres guies van tractar, de bona hora, el cas de Breda, conjunt artístic al qual ja els autors d'itineraris del XIX, com ara Piferrer o Pi i Margall, havien parat esment. Un dels primers homes a recórrer el Montseny, Artur Osona, també esmentà Breda amb profusió. A partir de l'obra de Puig i Cadafalch (1907) es va generar, en relació amb el romànic, un creixement molt gran i constant d'interès per part de tota mena de públics, com remarca Rafael M. Bofill en *L'arquitectura nacional de Catalunya*, on reivindica el gòtic al costat del romànic.

La torre del campanar de Sant Salvador de Breda, amb 32 metres d'alçada, "constitueix un dels exemplars del romànic llombard més recixits del país" –ha dit el nostre company Josep M. Llorens– i representa, doncs, sí, un element singular, només parangonable amb els campanars conservats de Girona, Vic o Cuixà. La resta del nostre romànic té, malgrat tot, molt d'interès, en-

cara que potser no ocupi una primera línia. Amer o Sant Pere Cercada representen també, amb el que en resta avui, testimonis ben dignes d'una visita. Però també hi ha els absis de Caldes de Malavella o les pintures de Sant Pere Desplà (troballa de 1983 publicada al núm. 1 de *Quaderns de la Selva* per Mn. J. Calzada), per esmentar dos exemplars remarcables en els seus camps, que trobem ara fotografiats i ressenyats.

Al costat, però, del conjunt monàstic d'Amer, del qual podem visitar l'església, o de Breda i el seu campanar, no podem deixar de banda tot de petites esglésies, avui situades lluny dels accessos més practicables i que són d'un interès singular. Destaquem-ne només, com a testimoni de moltes altres que trobareu descrites en aquest llibre, Sant Martí de Querós, en plenes Guillerries, avui lamentablement en estat d'abandó. O el que queda, tan poca cosa per dissort nostra, del que fou el monestir femení de Valldemaria (Maçanet de la Selva).

Aquest llibre pot popularitzar encara més el romànic del nostre patrimoni comarcal i fer-nos conscients de les exigències includibles de la seva conservació, promoció i visita. Tan de bo sigui així, tant entre els nostres dirigents polítics com entre el públic en general.

Narcís Figueras Capdevila

ROGER ZAMORANO,
El sindicalisme forestal: els rodors,
Gaüses, Llibres del Segle /
Museu Etnològic del Montseny-
la Gabella (col. Montsoliu, 3),
2000, 222 p.

Ens trobem sense cap mena de dubte davant d'un estudi nou i certament desconegut en la historiografia catalana: el sindicalisme forestal dels rodors. Tal com diu al pròleg el professor Andreu Mayayo, aquest sindicalisme agrari era de fet ignorat fins ara pels

estudiosos i en aquest sentit el treball de Zamorano obre noves vies dins aquest camp.

Per als selvatans el món dels roders és quelcom familiar i conegut, vinculat certament a les grans masses forestals que cobreixen la Selva. Però més enllà de les nostres fronteres comarcals, parlar del sindicalisme dels roders és com parlar de quelcom estrany. El primer de tot que cal aclarir als profans és que la paraula "roder" vol dir "bosquerol que fa rodells o cercols de fusta per a bótes". És un vocable molt típic de les Guàrdies.

Segons explica el mateix autor, el llibre està estructurat en dues parts ben diferenciades i, alhora, en vuit capítols. La primera part descriu el món dels roders i la seva feina, i a la segona, es tracta del sindicalisme rodellaire. D'altra banda, els vuit capítols que hem esmentat abans tenen els següents títols: *Qui eren els roders? La indústria forestal dels rodells. Les societats rodellaires des de la seva fundació fins a la dic-*

tadura de Primo de Rivera (1892-1923). La resposta patronal. L'etapa republicana i la reorganització sindical (1931-1936). La guerra civil i la repressió posterior. Conclusions i Apèndix documental.

Aquesta obra mostra, un cop més, com la notable activitat sindical que va tenir lloc entre 1900 i 1936 va ser completament extirpada arran del triomf dels sublevats del juliol de 1936 i la consegüent repressió política.

Es tracta, en definitiva, d'un documentadíssim treball d'investigació, tal com demostra la gran quantitat d'arxius i biblioteques que l'autor ha visitat, la qual cosa el converteix en un llibre per a especialistes i de referència universitària. Cal felicitar, doncs, l'autor per la seva obra, ja que omple un buit en la històriografia selvatana i de retruc en la catalana que fins ara havia estat poc conreat.

Xavier Pérez Gómez

BIBLIOGRAFIA COMARCAL*

*Tots els llibres i articles que hi apareixen poden consultar-se
a la biblioteca auxiliar de l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners.
La relació no pretén ser exhaustiva, ans únicament orientativa de cara a l'investigador. Hom hi fa
constar aquells treballs o publicacions de què té coneixement,
sempre que se'n rebi un exemplar, sigui original, separata o còpia.*

Josep M. ABRIL LÓPEZ, *Teixidores i tapers. Industrialització a Sant Celoni 1860-1936*, Sant Celoni, Ajuntament de Sant Celoni (col. La Rectoria Vella), 1998, 138 p.

Marc AGUILAR i Marta JULIÀ, *Krutus. Tres colors per un vitrall* (Premis Cercamon 1988 i 2000), [S.l.], Colla Excursionista Cassanenca (col. Premis Cercamon, 1), 2000, 53 p.

Carles ALBESA, *Postals del Montseny / 2*, Barcelona, Publ. de l'Ab. de Montserrat (Cavall Bernat, 29), 1996, 110 p. [un primer volum, Publ. de l'Ab. de Montserrat (Cavall Bernat, 17), 1990].

Carles ALBESA, «Artur Osona, primer cicerone del Montseny», *Monografies del Montseny*, 15 (2000), p. 27-34.

Josep ALUM i Elisa SOLA, «Proverbis, dites i frases fetes de Blancs», *Blanda*, 2 (1999), p. 9-31.

Jordi AMAT TEIXIDÓ, *Sant Pol de Mar. 1931-1948. República, conflicte civil i primer franquisme*, Vilassar de Mar, Oikos-tau, 1998, 318 p.

Jordi AMAT TEIXIDÓ, *Un Tomb per la història d'Arenys de Munt. 1931-1948*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1999, 172 p.

ANÒNIM, *Viatge a l'Infern d'en Pere Porter. Entre la realitat i la ficció* (intr., ed. i notes J. M. Pons i Guri; prod. J. Ferrer i J. Pujadas), Barcelona, Curial Ed. Cat. / Fundació Pere Corominas (Autors Catalans Antics, 12), 1999, 169 p.

* Aquesta bibliografia, a càrrec de Narcís Figueras, Joan Llinàs i Xavier Pérez, ha seguit la tradició de *Quaderns*, però aquest cop amb més especial vigilància en l'homenatge a Josep M. Pons Guri, de tenir presents les terres selvatanes del dit Alt Maresme o Marina de la Selva o de l'actual Gironès, així com les de la vall de la Tordera, el Montseny i les Guilleries que ens lliguen al Vallès i a Osona.

Apunts per a una història de l'Esparra, Santa Coloma de Farners, Edicions del Nigrum, 1999, [48] p.

Arenys de Mar. 400 anys [Enregistrament de vídeo], Arenys de Mar, Ajuntament d'Arenys de Mar, 1999 (1 videocasset [VHS] 30 min., b/n, col.).

Jacint ARXER I BUSSALLEU, *La Guerra Civil a Arenys de Mar* (ed. Estanislau Torres), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Bibl. Serra d'Or, 218), 1999, 151 p.

Rosa M. ASENSI ESTRUCH, *Osona* (intr. Antoni Pladevall), Barcelona, Ed. Pòrtic (Catalunya romànica, Guies comarcals, 2), 1999, 189 p.

Rosa M. ASENSI ESTRUCH, *El Gironès, la Garrotxa, el Pla de l'Estany* (intr. Antoni Pladevall), Barcelona, Ed. Pòrtic (Catalunya romànica, Guies comarcals, 6), 1999, 221 p.

Rosa M. ASENSI ESTRUCH, *El Baix Empordà, la Selva* (intr. Antoni Pladevall), Barcelona, Ed. Pòrtic (Catalunya romànica, Guies comarcals, 10), 2000, 189 p.

Jaume AYMAR, «Ermitans jerònims i Carles I», *Estudis del Baix Empordà*, 19 (2000), p. 51-68.

Conté dades sobre la vida de l'ermità Mateu Blanc (Riudarenes, s. XVI).

Rafael BADIA MAS, *La construcció del CEIP Sant Iscle de Vidreres: una breu aproximació als seus inicis*, [Amer], Comissió organitzadora del 40è aniversari del CEIP Sant Iscle de Vidreres, 2000, 127 p.

Carles BAS, «Aproximació històrica a les activitats del Laboratori d'Investigacions Pesqueres de Blanes», *Blanda*, 2 (1999), p. 33-36.

Marta BESALÚ CASADEVALL, *L'Educador social d'atenció primària com a mediador intercultural* (Treball de pràcticum d'Educació social, Universitat de Girona; tutor Carles Serra), 2000, 90 f. ms. religats.

Beulas. Exposició antològica 1947-2000, Olot, Ajuntament de Castell-Platja d'Aro, 2000.

Catàleg de 50 p. (sense num.) de l'exposició antològica celebrada del 12 d'agost al 12 de setembre al castell de Benedormiens, a Castell d'Aro. Conté reproduccions d'obra pictòrica de Josep Beulas (Sta. Coloma de F., 1921), textos de S. Espriu, J. Camón Aznar i J. Hierro, una cronologia biogràfica i un llistat de llocs públics on s'exhibeix obra del pintor, establert de fa anys a Osca.

Pau CAPDEVILA LÓPEZ, *Estudi tècnic i econòmic d'una instal·lació d'abastament d'aigua, a la finca l'Hort de la Vila situada al terme municipal de Riudarenes* (treball final de carrera, Universitat de Vic, Escola Politècnica Superior, Enginyeria Tècnica Agrícola; tutora Lúdia Raventós Canet), 2000, 2 v. en contenidor, gràf.

Carme CARA (coord.), *La història arrelada al territori. Homenatge a Antoni Pladevall i Font*, Centre d'Estudis Socials d'Osona / Patronat d'Estudis Osonencs / L'Albergueria. Centre de Difusió cultural del Bisbat de Vic, Vic, 2000.

Lluïsa CARABASA VILLANUEVA, *El Vallès Occidental, el Vallès Oriental* (intr. Antoni Pladevall), Barcelona, Ed. Pòrtic (Catalunya romànica, Guies comarcals, 5), 1999, 189 p.

Eugenia CARBÓ, *Mirant enrera, paraules dolces. Amb retalls extrets de les memòries autografiades d'Eliseu Carbó Parals* (pròleg, J. M. Mas Solench), Girona, 1999, 80 p.

[Francina CARLES i Salvador CLARET], *Guia de visita [de la] Col·lecció d'Automòbils de Salvador Claret-Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya*, Santa Coloma de Farners, Col·lecció d'Automòbils de Salvador Claret, 1999, 50 p.

Jordi CARRERAS GÜELL, *Cassà de la Selva 1860-1935. Urbanisme, arquitectura i construcció* (ms. 1 carpeta, projecte fi de carrera, dir. Ramon Ripoll), 1999.

Una adaptació d'aquest documentat treball de fi de carrera d'arquitectura tècnica, que forma part també de l'estudi previ per a la realització del PERI del casc antic de la vila, va ser publicat a *PLECS*, 2 (desembre 1999, 2ª època), la revista de l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva, que dirigeix Dolors Grau Ferrando.

Josep CLARA, «Sobre el retorn d'alguns exiliats», en S. Castillo *et al.*, *Temps de postguerra. Estudis sobre les comarques gironines (1939-1955)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2000, p. 137-170.

Ramon COLL i Josep M. MODOLELL, *Llegendes, tradicions i fets de la serralada de Marina. Apunts sobre etnografia del Maresme*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1999, 318 p.

Jesús CROUS COLLELL, «Notes per a l'estudi de la francmaçoneria a Blanes», *Blanda*, 2 (1999), p. 53-57.

DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT, *Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge de l'Estany de Sils, la Riera de Santa Coloma i els Turons de Maçanet*, Barcelona, Dep. de Medi Ambient, Dir. Gral. de Patrimoni Natural, 1998, 182 p. + 11 plànols desplegable.

ESCOLA SANT SALVADOR D'HORTA [DE] SANTA COLOMA DE FARNERS, *Tinc vuitanta anys. 1920-2000*, Santa Coloma de Farners, CEIP Sant Salvador d'Horta, 2000, 135 p.

Narcís FIGUERAS, «La Campaña de Embellecimiento de pueblos rurales de 1966, precedent de la distinció Vila en flor 1999», *Quadern de Sils. Revista municipal d'informació i cultura*, 35 (abril 2000), p. 14-15.

Narcís FIGUERAS, «L'arquitecte gironí Rafael Masó (1880-1935), artífex del coronament del campanar de Santa Maria de Sils (1907)», *Quadern de Sils. Revista municipal d'informació i cultura*, 36 (agost 2000), p. 16-17.

Cristian FOLCH, Joan LLINÀS, Carme MONTALBÁN, Alons RAMÍREZ i Marc SUREDA, «Primera campanya d'excavacions al castell de Torcafelló (Maçanet de la Selva, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 217-220.

Gemma FONT, Josep Maria LLORENS, Joaquim MATEU, Sandra PUJADAS, Josep Manuel RUEDA i Jordi TURA, «La capella romànica de Sant Pere de Montsoriu (Arbúcies-Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 189-193.

Gemma FONT, Joaquim MATEU, Sandra PUJADAS, Josep Manuel RUEDA i Jordi TURA, «El poblament ibèric a la vall d'Arbúcies», *Monografies del Montseny*, 15 (2000), p. 71-83.

Gemma FONT, Montserrat MATARÓ, Joaquim MATEU, Sandra PUJADAS, Josep Manuel RUEDA i Jordi TURA, «La Torre de la Mora, una construcció d'origen romà reaprofitada en època altmedieval», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 195-198.

Gemma FONT i Sandra PUJADAS, «Intervenció arqueològica als claustres del monestir benedictí de Sant Salvador de Breda», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 185-188.

Maribel FUERTES i Daniel PUNSETÍ, «Intervenció a les sitges de Can Simon (Santa Coloma de Farners, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 271-273.

Gustau GARCIA i M. Francesca JIMÉNEZ, «El forn de can Giverola (Tossa de Mar, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 358-359.

Albert GIOL GARCERAN, *Calella. Su origen y evolución*, Calella, Associació Cívica Capaspre, 1998, 206 p. (facsim., 1a ed. Calella, 1953).

Joseph GULSOY, «L'origen del nom de lloc *Malgrat* i d'*Es Malgrat* (Mall.) i el problema de *Malgrad* / *Benavente*», *Estudis de Llengua i Literatura en honor de Joan Veny*, v. I, Barcelona, Universitat de Barcelona / Publ. de l'Ab. de Montserrat (Bibl. Abat Oliba, 187), 1997, p. 427-449.

Joan LLINÀS i Jordi MERINO, *El patrimoni de la Selva. Inventari històric, artístic i arqueològic dels municipis de la comarca*, fitxer 4 (Amer, Anglès, Brunyola, la Cellera de Ter, Osor, St. Julià de Llor i Bonmatí, Susqueda), Sta. Coloma de Farners, Consell Comarcal de la Selva, 2000 [s. p.].

Joan LLINÀS i Jordi MERINO, «L'inventari del patrimoni de la Selva: nous jaciments arqueològics. II-sectors nord i oest de la comarca», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 349-351.

Joan LLINÀS, Jordi MERINO, Alons RAMÍREZ i Marc SUREDA, «El forn de la carretera d'Hostalric (Maçanet de la Selva, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 275-276.

Joan Miquel LLODRÀ NOGUERAS, *Els esgrafiats de l'Església Parroquial de Sant Celoni (1762)*, Vallgorguina, Associació Cultural Vallgorguina (Publ. de l'Ass. Cult. Vallgorguina, 20; 1r Premi de Recerca Històrica, 1998; 14a ed. del Premi Mn. Narcís Saguier), 1999, 35 p.

Xavier LÓPEZ (coord.), *La Festa de l'Arbre. Un fet català de projecció europea (1899-1999)*, Girona, Diputació de Girona, 1999, 179 p.

Toni MAGRÍ SOLÉ, Leonor OLIVER VICENS i Àngels SANCHO MARTÍNEZ, *Estudi d'impacte ambiental del T.A.V. Municipis de Massanes, Maçanet de la Selva, Riudarenes i Sils*, (projecte manuscrit de Ciències Ambientals, Universitat de Girona), 1999, 137 p.

Susanna MANZANO, «Sondeig realitzat al carrer Pere Roure-passeig de Dintre de Blancs», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 269-270.

Francesc MARINA GÓMEZ, «Arbúcies 1939-1949: les gestoras provisionales i la repressió de postguerra», en S. Castillo *et al.*, *Temps de postguerra. Estudis sobre les comarques gironines (1939-1955)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2000, p. 245-264.

Josep M. MARQUÈS, Xavier MARTÍNEZ i Lluís PLANAGUMÀ, *Masos de Fornells*, Fornells de la Selva, Ajuntament de Fornells de la Selva, 1999, 240 p.

Gabriel MERCADAL i Marina ARROGANTE, «L'Estany de Sils: l'entorn que esdevé llegenda», *Quadern de Sils. Revista municipal d'informació i cultura*, 34 (desembre 1999), p. 12-13.

Jordi MERINO, «Seguiment de les obres d'urbanització de la Plaça de Cruïlles i els seus entorns (Caldes de Malavella, la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 163-165.

Mirall, 1 (juny 2000) (butlletí municipal), Cassà de la Selva, Ajuntament de Cassà de la Selva.

Florinda MIRALLES MAJÓ i M. Dolores SERRAL SOLER, *Pla de gestió d'una part de l'antic estany de Sils. Restauració i conservació del medi natural, condicionament per a l'ús públic i sensibilització ambiental* (treball de recerca, manuscrit, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Ciències, Llicenciatura de Ciències Ambientals), 1999, 2 v., il., gràfs. (vol. 2: *Quadern d'educació ambiental als estanys de Sils*).

Miquel-Lluís MUNTANÉ, «Antoni Pladevall. L'art sense secrets» (entrevista), *Serra d'Or*, 489 (set. 2000), p. 9-13.

PATRONAT ESCOLES CRISTIANES LA SALLE, *Anuari. Records del curs*, Cassà de la Selva, Associació de Pares d'Alumnes del Patronat EE.CC. La Salle, 1998/1999.

Antoni PALOMO, Montserrat BUCH, Montserrat CARBÓ, Sílvia COMELLAS i Joan LLINÀS, «Treballs arqueològics del condicionament de la carretera GI-681 Llagostera-Tossa de Mar, del p.k. 0'000 al 7'500 (Gironès i la Selva)», *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Olot, 2000, p. 277-280.

Antoni PLADEVALL, «Algunes aportacions noves a la història de la toponímia del Montseny, segons un document del 1722», *Monografies del Montseny*, 15 (2000), p. 93-107.

